

Warszawa, dnia 4 maja 2013 r.

RPO-726707-VII-720.5/13/MK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
Zakładu Karnego w Dębicy
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 13-14 marca 2013 r. do Zakładu Karnego w Dębicy (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny), Maria Sobocińska-Szeluga (lekarz), Wojciech Sadownik i Marcin Kusy (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania jednostki, przedstawionych przez ppłk Bogdana Witkosia – dyrektora Zakładu Karnego w Dębicy oraz mjr Zbigniewa Kasiora – zastępcę dyrektora;

- oglądzie terenu jednostki, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, celi zabezpieczającej, izb chorych, ambulatorium, łaźni, świetlic, sal widzeń, kaplicy, biblioteki i pól spacerowych;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmów ze skazanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;
- zapoznaniu się z następującą dokumentacją: aktami osobowymi osadzonych, postępowaniami wyjaśniającymi z wypadków nadzwyczajnych oraz skargami osadzonych;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMP przekazali dyrektorowi Zakładu i jego zastępcy oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: zarządzenie nr 41/2011 dyrektora Zakładu Karnego w Dębicy z dnia 28 grudnia 2011 r. w sprawie wprowadzenia Porządku wewnętrznego obowiązującego w Zakładzie Karnym w Dębicy wraz zarządzeniami zmieniającymi, sprawozdanie z doraźnej wizytacji jednostki przeprowadzonej w dniu 25 maja 2011 r. przez sędziego penitencjarnego, program szkolenia kadry Zakładu w latach 2012 -2013, rejestr autoagresji, zestawienie nagród i kar dyscyplinujących od 1 stycznia 2012 r. do dnia wizytacji, cennik artykułów dostępnych w kantynie, jadłospis.

2. Legalność osadzenia w placówce

Zakład Karny w Dębicy to jednostka typu półotwartego przeznaczona dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy z oddziałami dla recydywistów penitencjarnych. W jednostce mogą odbywać karę skazani chorzy na cukrzycę insulinozależną.

Pojemność Zakładu wynosi 562 miejsca. Według stanu na dzień 13 marca 2013 r., w jednostce przebywało 545 skazanych odbywających karę w trzech

systemach: programowego oddziaływania (445), zwykłym (95) oraz terapeutycznym (5).

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 18 osób: 13 wychowawców (w tym wychowawca ds. kulturalno – oświatowych oraz ds. postpenitencjarnych), 3 psychologów (z czego jeden przebywa na urlopie macierzyńskim), kierownik Działu i jego zastępca. Wszyscy pracownicy legitymują się wykształceniem wyższym. Średnia liczba osadzonych znajdujących się pod opieką wychowawcy to 42.

W związku z dłuższą nieobecnością jednego z psychologów, Zakład tylko formalnie wypełnia Instrukcję Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcji), zgodnie z którą, w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. W związku z powyższym, Mechanizm zaleca podjęcie starań zmierzających do faktycznego spełnienia standardów wynikających z przywołanej instrukcji.

Funkcjonariusze wizytowanej jednostki biorą udział w okresowych szkoleniach, organizowanych przez Służbę Więzienną. W 2012 r. zorganizowano szkolenie ze sposobów prowadzenia czynności profilaktycznych, metod rozpoznawania narkotyków oraz ochrony danych osobowych. W roku bieżącym zaplanowano kursy dotyczące zapobiegania występowaniu zachowań suicydalnych, wpływu narkotyków na organizm człowieka, udzielaniu pierwszej pomocy wraz z ryzykiem zakażenia wirusem HIV i WZW w warunkach więziennych.

Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, idąc za przykładem innych jednostek penitencjarnych, warto byłoby objąć pracowników szkoleniem dotyczącym m.in. udzielania pomocy postpenitencjarnej, sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych w kontakcie z osadzonymi, zapobieganiu zdarzeniom nadzwyczajnym, prowadzenia oddziaływań wobec osadzonych wymagających intensywnego i pogłębionego oddziaływania czy stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Zgodnie bowiem z Europejskimi Regułami Więziennymi [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej: Europejskich Reguł Więziennych)] *Kierownictwo zapewnia, by w trakcie pracy zawodowej cały personel utrzymywał i poszerzał swoją wiedzę i kwalifikacje poprzez uczestnictwo w organizowanych w odpowiednich odstępach czasowych wewnętrznych kursach i poprzez ogólny rozwój (reguła 81.2). Szkolenie całego personelu obejmuje wiedzę w zakresie międzynarodowych i regionalnych instrumentów i standardów praw człowieka, w szczególności dotyczy to Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu, jak również stosowania Europejskich Reguł Więziennych (81.4).*

Zgodnie w uzyskanymi od kierownictwa informacjami, w latach 2012 -2013 do dnia wizytacji, nie prowadzono postępowań dyscyplinarnych przeciwko funkcjonariuszom wizytowanej jednostki.

4. Warunki bytowe

Posiłki dla osadzonych przebywających w Zakładzie przygotowywane są w kuchni usytuowanej w oddzielnym budynku. Stan tych pomieszczeń uznać należy za dobry. Kuchnia przygotowuje posiłki, które do osadzonych dostarczane są w termosach. W dniu wizytacji poza posiłkami podstawowej normy żywienia, przygotowywana była dieta cukrzycowa i lekkostrawna. W budynku, w którym mieści się kuchnia zorganizowano jadalnię, w której posiłki spożywają po powrocie z zatrudnienia osadzeni pracujący.

Analiza szczegółowych jadłospisów przewidzianych w tygodniu, w którym trwała wizytacja pozwala stwierdzić, że żywienie oferowane osadzonym jest dość urozmaicone. Zastrzeżenie budzi jednak wysokość oszczędności w wydatkach na żywność w stosunku do przewidzianych ryczałtów, która w kilku przypadkach diety podstawowej wynosiła: 18%, 17%, 14%, 13,75%, 12%. Zgodnie zaś z § 5 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie

określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633) dopuszcza się oszczędności stawek dziennych w wysokości do 10 %. Oszczędności w wysokości do 20 % dopuszczalne są jedynie „w szczególnie uzasadnionych przypadkach, związanych z sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku” (§ 5 ust. 4). Nie jest dopuszczalne stosowanie oszczędności w tym wymiarze jako reguły. Trudno zaś wskazać, jakie okoliczności związane z sezonowością produktów występować mogą w okresie, w którym przeprowadzono wizytację, tj. w marcu.

Zdaniem większości osadzonych, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzili rozmowy, wyżywienie oferowane przez Zakład jest dobre. Pojedyncze uwagi krytyczne dotyczyły małych porcji posiłków.

Jednostka dysponuje trzema placami spacerowym, z których osadzeni korzystać mogą w porach dnia określonych porządkiem wewnętrznym. Na każdym z pól wyznaczono miejsce, w którym skazani mogą korzystać z wyrobów tytoniowych, tworząc tym samym strefę wolną do dymu. Przyjętą praktykę Mechanizm ocenia bardzo dobrze.

Jednakże Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca wykonanie zadaszania fragmentu pól spacerowych, tak by osadzeni mogli z nich korzystać również w trakcie opadów. Tożsame stanowisko wyraził CPT zaznaczając, iż przyjmuje się jako podstawową gwarancję, że osadzeni powinni mieć możliwość spędzenia przynajmniej jednej godziny ćwiczeń na świeżym powietrzu dziennie (najlepiej jako część szerszego programu zajęć). Kluczowe znaczenie ma także to, aby plac ćwiczeń na zewnątrz budynku był odpowiednio przestronny, a także – w miarę możliwości – dawał schronienie przed niepogodą (Fragment § 48 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]).

Kąpiel osadzonych odbywa się w łaźniach usytuowanych w każdym z trzech pawilonów mieszkalnych. Ich stan można określić jako zadowalający, jednakże nie wydzielono w nich odrębnych stanowisk, które oddzielałyby osadzonych zapewniając intymność. Rzecznik Praw Obywatelskich pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu

Prewencji stoi na stanowisku, że mimo, iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpeli osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko - Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łaźniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko.

Kąpiele odbywają się raz w tygodniu, co stanowi ograniczenie do minimum określonego w normach krajowych. Warto zatem podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguła Więziennych *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic o ile możliwe codziennie, ale przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Mechanizm także stoi na stanowisku, że możliwość kąpeli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości

podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpielni w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie Mechanizmu władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn. Wskazać w tym miejscu należy, że osadzeni korzystający z siłowni twierdzili, że nie mają możliwości skorzystania z dodatkowej kąpielni po ćwiczeniach siłowych. Zdaniem wizytujących, w celu zapewnienia ćwiczącym należytej higieny, należy umożliwić im wzięcie dodatkowego prysznica po zajęciach na siłowni.

Łaźnie wyposażono w sprzęt do prania odzieży własnej skazanych (pralki, wirówki, suszarki). Pranie odbywa się zgodnie z Porządkiem wewnętrznym jednostki.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów trzy razy w miesiącu. Analiza cennika artykułów dostępnych w kantynie nie nasuwa zastrzeżeń co do wysokości cen.

Osadzeni zakwaterowani są w 101 celach mieszkalnych, na sześciu oddziałach wydzielonych w trzech pawilonach. W Zakładzie przeważają cele 6 – i 8 – osobowe (34 i 27), najmniej jest 2 osobowych (3).

Wszystkie kąpiki sanitarne w celach wieloosobowych są trwale wydzielone i zabudowane na całej wysokości. Ich stan budzi wątpliwości wizytujących, sedesy są stare, zakamienione, ściany brudne. Nadto, znajdujące się na przestrzeni celi umywalki są poniszczone i zardzewiałe. Podczas podsumowania wizytacji, dyrektor jednostki poinformował wizytujących, że w kwietniu 2012 r. przedstawił dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Rzeszowie projekt wyprowadzenia sanitariatów z cel. Stopniowo plan ten ma być realizowany w tym roku, jednakże dyrektor Zakładu, do dnia wizytacji, nie otrzymał oficjalnego stanowiska OISW w tej sprawie.

Cele jednoosobowe posiadają niezabudowane kąpiki sanitarne. W związku z powyższym Mechanizm zaleca zamontowanie zasłonek zapewniającym intymność osobom korzystającym. Podkreślić w tym miejscu należy, iż wizytowana jednostka jest zakładem półotwartym, w którym cele otwarte są całą dobę. Zdaniem Mechanizmu, poszanowanie prawa do intymności i godności osobistej człowieka

oznacza szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w tym przypadku naruszane jest przez konieczność załatwiania potrzeb fizjologicznych w sytuacji, gdy do celi w każdej chwili może wejść inny osadzony lub funkcjonariusz SW.

Wszystkie cele są skanalizowane, doprowadzona jest do nich zimna woda. W tym miejscu należy przypomnieć, że w sprawie dostarczania ciepłej wody do cel w sytuacji, gdy infrastruktura techniczna na to pozwala Rzecznik Praw Obywatelskich zwracał się już w 2010 r. do Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Organ więziennictwa podzielił stanowisko Rzecznika i wskazał, że już przed laty zostały wprowadzone do stosowania wytyczne budowlane, które przewidują montaż w celach instalacji zimnej i ciepłej wody. Przepisy te są stosowane zarówno przy budowie nowych pawilonów mieszkalnych, jak i modernizacji budynków dotychczas użytkowanych.

Okna zapewniają dopływ światła naturalnego umożliwiający czytanie. Część cel mieszkalnych jest zniszczona i wymaga bieżących napraw. Ubytki farby, tynku, dziury oraz zawilgocenia widniały na ścianach i sufitach. Na podłodze niektórych cel linoleum było dziurawe. Zaznaczyć należy, że zastany stan cel nie miał związku z ewentualnym brakiem kultury osobistej osób w nich umieszczonych. Przeciwnie, w ramach skromnych możliwości osadzeni starali się upiększyć swoje otoczenie np. zasłaniając obrazkami dziury w ścianach.

Wszystkie cele mieszkalne wyposażone zostały w nowe szafki. Jednakże łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz nie posiadały drabinek wiodących do górnego poziomu. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Stan materacy, ręczników i ścierek jest dobry. Osadzeni sami wskazywali, że nie mają trudności z wymianą ich na nowe, w przypadku gdy zachodzi taka potrzeba.

W trakcie wizytacji brak było przypadków zakwaterowania na powierzchni mniejszej niż 3 m² na jednego osadzonego.

W Zakładzie wydzielono jedną celę dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Jednakże jej dostosowanie ogranicza się do większej przestrzeni użytkowej oraz zamontowania w kącie sanitarnym poręczy ułatwiającej osobie niepełnosprawnej korzystanie z toalety. Mechanizm pozytywnie ocenia starania kierownictwa w dostosowywaniu celi do potrzeb osoby z niepełnosprawnością, jednakże uważa je za niewystarczające. Dostosowanie to powinno umożliwić osadzonemu niepełnosprawnemu samodzielne funkcjonowanie w izolacji, w tym korzystanie ze świetlicy, pól spacerowych, łaźni. Zgodnie bowiem z orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (Nr skargi 6253/03) osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest „poniżającym traktowaniem” w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Wizytujący dokonali oglądu również celi zabezpieczającej i nie stwierdzili uchybień w zakresie jej wyposażenia. Wskazać w tym miejscu należy, że w latach 2012 – 2013, podobnie jak w latach ubiegłych, nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

W związku z zakazem używania wyrobów tytoniowych w celach mieszkalnych, w pawilonach wydzielono palarnie, z których osadzeni korzystają całą dobę.

W rozmowach indywidualnych więźniowie często podkreślali, że warunki w celach są dokuczliwe. Szczególnie podnoszono zarzut dotyczący braku ciepłej wody w celach oraz wyłączeń prądu. Nadto wskazywano na obowiązujący w Zakładzie zakaz używania czajników bezprzewodowych. Z wyjaśnień dyrektora wynika, że sytuacja ta spowodowana jest koniecznością używania sprzętu o mocy do 500 W (0,5 kW), na rynku natomiast nie ma dostępnych takich czajników. W związku z tym osadzonym umożliwia się używanie wyłącznie atestowanych grzałek.

5. Traktowanie osadzonych

Oceny osadzonych dotyczące traktowania przez funkcjonariuszy SW były pozytywne. Rozmówcy odpowiedzieli przecząco na pytanie, czy funkcjonariusze Służby Więziennej naruszyli ich nietykalność osobistą lub niewłaściwie potraktowali. Nie byli też świadkami takich niedozwolonych zachowań wobec innych osadzonych. Wysoko została oceniona również praca psychologa. Podkreślić również należy, że wszyscy rozmówcy bardzo pozytywnie wypowiadali się o pracy wychowawców oddziałów.

Niewątpliwie na pozytywną atmosferę w jednostce wpływa wiele czynników, nie tylko charakter Zakładu. **Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, iż najważniejszym z nich jest przychylny stosunek funkcjonariuszy do więźniów oraz wzajemne traktowanie się z szacunkiem.**

W roku 2012 w jednostce zarejestrowano wpływ 50 skarg osób pozbawionych wolności. Jeden z zarzutów dotyczący niewydania skazanemu śniadania w porze określonej w porządku wewnętrznym, został uznany za zasadny. W 2013 r., do dnia wizytacji, zarejestrowano 13 skarg. Żadna z rozpoznanych nie została uznana za zasadną.

6. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie dyrektora Zakładu Karnego Nr 41/2011 (Porządek wewnętrzny) wraz z aneksami. Kopie porządku wewnętrznego znajdowały się w wizytowanych celach mieszkalnych. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w powyższych aktach sformułowane są jasno, jednakże, zdaniem Mechanizmu, wskazane byłoby stworzenie jednolitego tekstu porządku zawierającego zmiany, o których mowa w aneksie. Obecny podział stanowi utrudnienie w zrozumieniu przedstawianych reguł, a przecież dokumenty te adresowane są do osób, które mogą mieć szczególne problemy z interpretacją takich materiałów.

W każdym pawilonie zorganizowany został kącik biblioteczny. Akty prawne dostępne są również u wychowawców. Warto byłoby uzupełnić zbiory biblioteki o

„Informatory dla cudzoziemców”, które dostępne są również na stronie internetowej Służby Więziennej (<http://www.sw.gov.pl/pl/rzecznik-prasowy/informator-dla-cudzoziemcow/>).

Na tablicy ogłoszeń wywieszane zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Wśród osadzonych nie jest upowszechniana wiedza na temat rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i ich skutków. Potrzeba upowszechniania wśród osadzonych prawnych skutków m.in. orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, została zauważona przez sam Trybunał Konstytucyjny. W wyniku podjętej przez Rzecznika Praw Obywatelskich korespondencji na temat upowszechniania orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i ich prawnych skutków, Szef Biura Trybunału Konstytucyjnego poinformował, iż powyższa kwestia jest przedmiotem coraz liczniejszej korespondencji od osób osadzonych w zakładach karnych lub przebywających w aresztach śledczych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny podjął starania aby – w przypadku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego osób pozbawionych wolności lub tymczasowo aresztowanych – przygotować stosowną informację o danym wyroku i jego (prawnych oraz praktycznych) skutkach, a następnie przekazywać zainteresowanym we współpracy z odpowiednimi organami Służby Więziennej. Należy zaznaczyć, że Szefem Biura Trybunału Konstytucyjnego, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej, służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu skazanym i osadzonym dostępu do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. W ocenie przedstawicieli KMP, informowanie o orzecznictwie wskazanych wyżej Trybunałów, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęźle.

Wątpliwości wizytujących wzbudził sposób informowania osadzonych o wynikach rozpatrzenia składanych przez nich próśb i wniosków. Jak wynika z

zebranych od osadzonych oraz kierownictwa jednostki informacji, o sposobie załatwienia prośby skazany informowany jest ustnie przez wychowawcę lub innego funkcjonariusza SW. Tymczasem, zgodnie z zasadą wynikającą z § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1467), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§9 ust 2 ww. rozporządzenia). Pogląd ten podzielił Centralny Zarząd Służby Więziennej, w piśmie BPR(s)-0510/1445/3/11, skierowanym do Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich prośb, wniosków i skarg.

Z każdym z nowoprzybyłych do Zakładu skazanym rozmowę wstępną, oprócz wychowawcy, przeprowadzają kierownicy poszczególnych działów. Praktyka ta służy zarówno wprowadzeniu osadzonego w zasady panujące w jednostce oraz w jego organizację, jak i poznaniu nowoprzybyłego przez kadrę kierowniczą. Mechanizm bardzo dobrze ocenia przyjętą w wizytowanej jednostce praktykę.

7. Prawo do ochrony zdrowia

Podstawową opiekę medyczną zapewnia kierownik ZOZ, lekarze pierwszego kontaktu, psychiatra, ortopeda, dermatolog, neurolog, okulista, laryngolog, stomatolog oraz cztery pielęgniarki. Ponadto w razie potrzeby wykonywane są konsultacje specjalistyczne w pozawięziennych placówkach Służby Zdrowia.

W skład pomieszczeń służby zdrowia wchodzi: gabinet lekarski, gabinet dentystyczny, gabinet zabiegowy oraz dwie izby chorych. Ambulatorium wyposażone

jest w zestaw pierwszej pomocy, zestaw przeciwstrząsowy i do reanimacji, defibrylator, aparat EKG, aparat do mierzenia ciśnienia, unit stomatologiczny.

Co dwa lata osadzeni poddawani są okresowym badaniom, co Mechanizm ocenia pozytywnie. Praktyka ta jest zgodna ze standardami Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, który w § 52 Trzeciego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (93) 12] stwierdził *zadania opieki zdrowotnej w zakładzie karnym nie powinny ograniczać się do leczenia pacjentów z dolegliwościami. Opiece zdrowotnej powinno się także powierzyć obowiązki w zakresie medycyny społecznej i profilaktycznej*.

Wszystkie badania medyczne odbywają się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariuszy niewykonujących zawodu medycznego.

Godziny pracy ambulatorium podane zostały w Porządku wewnętrznym Zakładu.

Podczas rozmów indywidualnych skazani dobrze ocenili opiekę medyczną, wskazując na krótki czas przyjęcia do lekarza. Jednakże uwagi ich dotyczyły traktowania przez kierownika ZOZ ZK w Dębicy. Twierdzili oni, że lekarz ten traktuje ich jak "symulantów", zachowując się przy tym prowokacyjnie i niejednokrotnie niekulturalnie. Wskazać w tym miejscu należy, że zebrane przez wizytujących uwagi dotyczyły wyłącznie kierownika ZOZ, praca innych lekarzy została oceniona przez rozmówców pozytywnie.

8. Oddziaływania kulturalno – oświatowe

Do dyspozycji skazanych wydzielono świetlicę centralną, świetlice oddziałowe, sale do ćwiczeń siłowych oraz punkty biblioteczne.

Na wyposażeniu każdej ze świetlic znajduje się telewizor, stół do gry w tenisa oraz gry planszowe.

W świetlicy centralnej natomiast realizowane są programy resocjalizacyjne, spotkania z zaproszonymi gośćmi, koncerty zespołów oraz ogólnozakładowe turnieje sportowe.

W 2012 r. skazani wzięli udział m.in. w wystawie w galerii Miejskiego Ośrodka Kultury w Dębicy, uczestniczyli w akcji „Czyste miasto”, wykonywali prace rękodzielnicze dla Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy oraz uczestniczyli w pielgrzymkach. Nadto, osadzeni aktywnie uczestniczyli w programie ekologicznym „Więzienny ekosystem” oraz w programie realizowanym wspólnie z Fundacją Zmieńmy Świat „Podaruj psu budę”.

Organizowane również były programy o walorach kulturalnych, które połączone były z profilaktyką. Prowadzone one były w formie przedstawień teatralnych i występów muzycznych przez osoby zaproszone z zewnątrz jednostki (Szanuj zdrowie ratuj życie, Niemy Krzyk, Droga do domu, Przemoc jako złudzenie dowartościowania).

Skazani uczestniczą również w rozgrywkach sportowych, w tym w meczach piłki nożnej oraz piłki halowej.

W Zakładzie funkcjonuje program resocjalizacji i readaptacji społecznej poprzez twórczość własną skazanych, sprzyjający rozwojowi własnych zainteresowań. Realizacja pewnych zainteresowań (origami, malowanie) nie wymaga dodatkowych zgód, natomiast w przypadku wykonywania twórczości wymagającej korzystania z narzędzi i nietypowych materiałów zgodę na ich posiadanie wydaje dyrektor jednostki, który określa zasady ich użytkowania i przechowywania. W dniu wizytacji w programie tym uczestniczyło 8 skazanych.

Radiowęzeł emituje programy radiowe oraz blok audycji własnych o różnicowanej tematyce, w tym konkursy, pogadanki tematyczne.

9. Kursy i szkolenia skazanych

W jednostce realizowany jest projekt „Cykl szkoleniowo – aktywizacyjny służący podniesieniu kwalifikacji zawodowych osób pozbawionych wolności oraz przygotowaniu ich do powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności”, który współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. W ramach cyklu w latach 2012 – 2013 do dnia wizytacji odbyły się następujące kursy: technologia robót wykończeniowych w

budownictwie (4 cykle), malarza budowlanego, brukarza i kucharza. W każdym z nich uczestniczyło 12 skazanych.

Nadto, cyklicznie realizowane są zajęcia aktywizacji zawodowej w ramach klubów pracy. W 2012 r. odbyło się 15 edycji takiego programu, w których łącznie uczestniczyło 142 osadzonych, natomiast w 2013 r. w 5 edycjach udział wzięli 41 skazanych.

Uwagę wizytujących zwrócił fakt organizowania cyklicznych szkoleń skazanych z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, co KMP uznaje za dobrą praktykę.

10. Zatrudnienie skazanych

Na dzień 13 marca 2013 r. zatrudnionych we wszystkich formach i rodzajach zatrudnienia był 173 osadzonych. Nieodpłatną pracę wykonywało: 73 osadzonych na rzecz Zakładu, na zewnątrz zaś – 56. Ponadto, odpłatnie na zewnątrz zakładu zatrudniony był 1 skazany, zaś na terenie jednostki - 43.

Jak wynika z otrzymanych od kierownictwa jednostki informacji, niski poziom zatrudnienia odpłatnego na zewnątrz jednostki wynika nie tylko z uwarunkowań penitencjarno – ochronnych, jakie muszą spełniać kandydaci do zatrudnienia poza jednostką. Aspektami utrudniającymi powszechność tej formy zatrudnienia jest dowóz skazanych do miejsca pracy i z powrotem środkami transportu dostosowanymi do przewozu osób, który to zapewnić musi kontrahent. Na sytuację tę wpływ również ma wzrost minimalnego wynagrodzenia za pracę skazanych.

Osadzeni zatrudnieni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłaszali uwag dotyczących pracy.

11. Kontakt ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 8⁰⁰ do 21⁵⁰.

Widzenia w jednostce realizowane są w poniedziałki, wtorki, soboty i niedziele, które odbywają się w sali widzeń dozorowych (15 oddzielnych stolików umożliwiających bezpośredni kontakt) oraz w sali widzeń bezdozorowych (5 stolików umożliwiających bezpośredni kontakt). Nadto, jednostka dysponuje pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozoru.

Mając na uwadze możliwość uczestnictwa w widzeniach dzieci, Krajowy Mechanizm Prewencji stoi ponadto na stanowisku, że władze więzienia powinny zadbać o zagwarantowanie możliwie jak najmniej uciążliwych warunków spotkań dzieci z ich bliskimi pozbawionymi wolności. Zasadne byłoby stworzenie w tym celu kąci dla dzieci wyposażonego w zabawki.

W okresie od maja do września skazanym umożliwia się realizowanie tzw. widzeń plenerowych, czyli widzeń bez osoby dozoru na wyznaczonym zielonym terenie Zakładu, co Mechanizm uznaje za dobrą praktykę. Ponadto podczas trwania widzeń w bufecie zakupić można gorące posiłki, kawę i herbatę, co również KMP ocenia bardzo dobrze.

Podkreślić w tym miejscu należy, że w wizytowanej jednostce wciąż istnieje możliwość zakupu w czasie widzenia **dodatkowej** paczki żywnościowej i/lub higienicznej do 5 kg. przez osoby odwiedzające, co Mechanizm również uznaje za dobrą praktykę

Zakład prenumeruje prasę (Nowiny, Gazeta Wyborcza, Super Nowości, Newsweek, Polityka, Wprost), które za pośrednictwem wychowawców są udostępniane osadzonym. Nadto, skazani mają możliwość indywidualnej prenumeraty prasy, jak również jej zakupu w kantynie.

Podczas rozmów indywidualnych osadzeni generalnie dobrze ocenili dostęp do realizacji omawianego prawa.

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską w Zakładzie sprawuje kapelan katolicki. Msze święte odbywają się w odpowiednio przygotowanej do tego celu kaplicy. Ponadto w jednostce działalność prowadzą przedstawiciele Kościoła Zielonoświątkowców.

Osadzeni nie zgłaszali uwag dotyczących posług religijnych w jednostce.

13. Dobre praktyki

Krajowy Mechanizm Prewencji przytacza pomysły i praktyki zaobserwowane w trakcie wizytacji Zakładu Karnego w Dębicy, które w jego ocenie, są warte wdrożenia również w innych tego typu jednostkach:

1. Wyznaczenie na polach spacerowych miejsc do korzystania z wyrobów tytoniowych, tworząc tym samym strefę wolną od dymu;
2. Uczestnictwo wszystkich kierowników działów Zakładu w rozmowie wstępnej z nowoprzybyłym osadzonym;
3. Organizowanie szkoleń z pierwszej pomocy przedmedycznej dla osadzonych;
4. Umożliwienie realizowania bezdozorowych widzeń na świeżym powietrzu;
5. Umożliwienie zakupu ciepłych posiłków podczas widzenia;
6. Umożliwienie zakupu dodatkowej paczki do 5 kg. podczas widzenia.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

1. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Dębicy:

- 1.1 Szczegółowe zbadanie sposobu traktowania pacjentów przez kierownika ZOZ ZK w Dębicy;
- 1.2 zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia skarg, próśb i wniosków, zgodnie z pkt 6 Raportu;

- 1.3 wyposażenie łóżek piętowych w drabinki i zabezpieczenia lub dokonanie wymiany łóżek na inne, o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych;
- 1.4 wydzielenie w łazni odrębnych stanowisk prysznicowych, które oddzielałyby osadzonych zapewniając intymność;
- 1.5 zwiększenie częstotliwości kąpieli osadzonych;
- 1.6 umożliwienie osadzonemu korzystającym z zajęć na siłowni wzięcia dodatkowej kąpieli po ćwiczeniach;
- 1.7 wyposażenie kąpek sanitarnych w celach jednoosobowych w zasłonki gwarantujące intymność osobie korzystającej;
- 1.8 dokonanie niezbędnych remontów (napraw) cel;
- 1.9 przeprowadzenie remontu kąpek sanitarnych w celach lub realizowanie założenia wyprowadzenia ich poza cele mieszkalne;
- 1.10 przeprowadzenie szkoleń funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej mających codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, w zakresie wskazanym w pkt.3 Raportu;
- 1.11 ujednolicenie tekstu porządku wewnętrznego obowiązującego w jednostce;
- 1.12 informowanie osadzonych, np. w ramach zajęć kulturalno – oświatowych bądź za pomocą radiowęzła, o prawnych i praktycznych skutkach wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób osadzonych;
- 1.13 uzupełnienie zbiorów biblioteki o „Informatory dla cudzoziemców”;
- 1.14 realizowanie standardów wynikających z Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów

*penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych,
dotyczących pracy psychologa;*

1.15 wyodrębnienie kącika dla dzieci w sali widzeń;

1.16 wykonanie zadaszania fragmentu pól spacerowych;

1.17 ograniczyć do wyjątkowych przypadków wydawanie decyzji o dopuszczeniu oszczędności stawek dziennych wyżywienia do wysokości 20%.

1.18 w przypadku przeprowadzania remontu pełne dostosowanie celi do potrzeb osób z niepełnosprawnością, w tym zamontowanie odpowiednio szerokich drzwi.

2. Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Rzeszowie

2.1 przekazanie środków na przeprowadzenie remontów, o których mowa w raporcie (cel mieszkalnych, kącików sanitarnych, wydzielenia kabin w łaźni).

Sporządził: Marcin Kusy